

بسم الله الرحمن الرحيم

نشست روش‌شناسی کتاب «وقعة الطف» آیت‌الله یوسفی غروی

ارائه‌دهنده: حجة الاسلام روحانی

ناقد: حجة الاسلام رضایی

دبیر: حجة الاسلام بیرانوند

تعداد حاضرین: حدود ۲۰ نفر تا ۲۵ نفر

- توضیح مختصری از دبیر جلسه در اهمیت موضوع:

اعتبار و وضعیت کتاب «مقتل ابی‌مخنف»

تمرکز اصلی بر روی اعتبار تاریخی «مقتل ابی‌مخنف» بود. در این بخش، جوانب مختلف این مورخ و اثر او مورد کنکاش قرار گرفت:

۱. نویسنده و بازه زمانی: سوابق ابومخنف (لوط بن یحیی) به‌عنوان یکی از مورخین صدر اسلام و نحوه نقل اخبار توسط وی مورد بحث قرار گرفت.

۲. مذهب و نقل اخبار: مذهب و نگرش ابومخنف و تأثیر آن بر روایاتش بررسی شد و قرائنی بر شیعه بودن و نبودن او ارائه شد. میتوان او را یک شیعه سیاسی دانست.

۳. جعلی بودن نسخه‌های رایج: مهم‌ترین نکته‌ای که در این بخش بیان شد، این بود که نسخه‌هایی که امروزه تحت عنوان «ابومخنف» در بازار موجودند، اغلب جعلی هستند. توضیح داده شد که محتوای این نسخه‌ها شامل مطالبی است که با تاریخ مسلم و روایات متقن سازگاری ندارد و از اعتبار تاریخی ساقط هستند.

- ارائه جناب روحانی:

پروژه بازسازی آیت‌الله یوسفی غروی و کتاب «وقعة الطف»

آیت‌الله یوسفی غروی تلاش داشته‌اند تا نسخه واقعی و مفقود کتاب ابومخنف را بازسازی کنند. برای تفکیک این اثر اصیل بازسازی‌شده از نسخه‌های جعلی رایج در بازار، ایشان نام اثر بازسازی‌شده را «وقعة الطف» (با نامی متفاوت) قرار داده‌اند تا سوءتفاهمی پیش نیاید.

مفهوم «بازسازی» در متون تاریخی مفقود

مفهوم «بازسازی» (Reconstruction) در متون تاریخی که نسخه اصلی آن‌ها مفقود شده است، به تفصیل شرح داده شد. این فرآیند شامل مراحل زیر است:

۱. گردآوری روایات پراکنده: جمع‌آوری بخش‌های مختلف نقل‌قول‌شده از مورخ مورد نظر (در اینجا ابومخنف) از منابع ثانویه و متأخر، مانند تاریخ طبری، فتوح البلدان و ...
 ۲. مرتب‌سازی منطقی: سازمان‌دهی این روایات بر اساس سیر زمانی یا موضوعی مدون.
 ۳. تحلیل اعتبار اسناد: بررسی سندیت نقل‌قول‌ها و اطمینان از اینکه نقل‌قول مستقیماً به منبع اصلی بازمی‌گردد.
 ۴. تدوین ساختار پژوهشی: ارائه ساختاری منسجم بر اساس اصول روش‌شناسی مدرن پژوهش تاریخی.
- آیت‌الله یوسفی غروی با اتخاذ روش منطق تاریخی (بررسی زنجیره راویان)، تحلیل سندی، بررسی شخصیت‌ها (مانند نقش شمر در واقعه) و سازگاری با قرائن تاریخی، کار بازسازی را انجام رسانده‌اند.

جایگاه ابومخنف نزد طبری

برای سنجش میزان اعتماد مورخین به ابومخنف، آمارهایی از نقل‌قول‌های او در تاریخ طبری ارائه شد:

حدود ۱۱۶ روایت منسوب به ابومخنف در تاریخ طبری ثبت شده است.

نکته شگفت‌انگیز این است که حدود ۷۴٪ از محتوای بخش‌های مربوط به واقعه کربلا در تاریخ طبری، مستند به روایات ابومخنف است.

این آمار نشان‌دهنده اعتبار بسیار بالای ابومخنف نزد طبری، به‌عنوان یکی از معتبرترین مورخین مسلمان، است. همچنین اشاره شد که در آثار متأخرتر، مانند «فتوح ابن اعثم»، مطالب منقول از ابومخنف توسعه یافته و شرح بیشتری پیدا کرده است.

اصول روش‌شناسی برای احیای متون مفقود

مترجم و پژوهشگر (آقای روحانی) اصولی را که برای احیای این متون مفقود باید رعایت شود، بیان کردند:

۱. داشتن منبع نسبتاً کامل: برای بازسازی، باید حجم کافی از اقوال مورخ در متون دیگر باقی مانده باشد.

۲. منطق بازسازی مناسب: روش تدوین باید با ماهیت اثر اصلی سازگار باشد (مثلاً برای مقتل، باید سیر زمانی رعایت شود).

۳. رعایت اصول پژوهش: پایبندی به اصول نوین روش‌شناسی در تدوین نهایی.

۴. رفع ابهامات حداکثری: تلاش برای توضیح دادن اصطلاحات و ابهامات تاریخی برای خواننده امروزی.

۵. توجه به سطح دانش خواننده: کتاب تاریخی باید بر اساس سیر زمانی سامان یابد و ترجمه‌ها متناسب با مخاطبان خاص طراحی شوند.

تأکید شد که کتاب «مقتل الحسین» (اثر بازسازی‌شده) هم برای عوام و هم برای خوانندگان پژوهشی نگارش یافته است؛ لذا ترجمه باید هم عمق علمی داشته باشد و هم برای فهم عمومی غیرتخصصی قابل دسترس باشد.

بخش سوم: ویژگی‌های ترجمه، تصحیح و اشکالات منابع

در بخش پایانی جلسه، تمرکز بر فرایند ترجمه و تصحیح کتاب توسط آقای روحانی قرار گرفت.

مقدمه تفصیلی و اصلاحات سندی

ترجمه صورت‌گرفته شامل یک مقدمه مفصل حدوداً ۴۰ صفحه‌ای است. این مقدمه به تشریح کامل مباحث مرتبط با نویسنده اصلی (ابومخنف)، منابع مورد استفاده در بازسازی و منطق حاکم بر ترجمه و تصحیح اختصاص یافته است.

یکی از چالش‌های عمده در حین ترجمه، وجود اشکالات ارجاعی و نسخه‌برداری بود. در نسخه‌های مختلف کتاب مورد بررسی (نسخه‌های چاپی موجود از اثر بازسازی‌شده)، مشاهده شد که حدود هزار اشتباه در ارجاع منابع وجود داشته که توسط مترجم با دقت فراوان اصلاح گردیده‌اند. این اصلاحات برای اعتبار علمی کتاب حیاتی بوده است.

شمارش روایات و اختلافات نسخه‌ای

مباحث فنی دیگری نیز مطرح شد:

شمارش دقیق روایات کربلا: تعداد روایات مرتبط با واقعه عاشورا در نسخه مورد مطالعه استخراج و شماره‌گذاری شد.

نحوه شماره‌گذاری اسناد: روش‌شناسی خاصی برای شماره‌گذاری اسناد و ارجاعات در متن ترجمه اعمال شد تا خواننده بتواند منابع اصلی را (در صورت در دسترس بودن) به راحتی ردیابی کند.

اختلافات نسخه‌ای: بررسی و مستندسازی اختلافات میان نسخه‌های مختلف متنی که در بازسازی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

نتیجه‌گیری و تأکیدات پایانی

در خاتمه جلسه، بر اهمیت سه موضوع کلیدی تأکید شد:

۱. اهمیت ترجمه دقیق و وفادارانه: در متون تاریخی، به‌ویژه متون مذهبی و تاریخی حساس، دقت در انتقال معنا حرف اول را می‌زند.

۲. توجه به ذوق عربی در تصحیح متون: تصحیح متون عربی نیازمند درک عمیق از ساختار ادبی و شیوه‌های نگارش عربی در قرون میانه است.

۳. ضرورت شناخت مخاطب ایرانی در ترجمه میان‌فرهنگی: هنگامی که یک متن تاریخی عربی به فارسی ترجمه می‌شود، مترجم باید مخاطب ایرانی (با پیش‌فرض‌ها، دغدغه‌ها و سطح دانش متفاوت) را در نظر بگیرد تا ترجمه، علاوه بر علمی بودن، تأثیرگذاری لازم را نیز داشته باشد.